

Nära vård, omsorg och socialtjänst

Lägesrapport för mellankommunal FoU-satsning i Östergötland

Omställningen till nära vård berör socialtjänsten likväl som hälso- och sjukvård och socialtjänstens omställningsarbete omfattar ett brett spektrum av verksamheter och målgrupper. Samtliga kommuner i Östergötland har gjort en gemensam FoU-satsning för att följa och stödja kommunernas arbete med omställningen till nära vård, omsorg och socialtjänst. FoU Centrum för vård, omsorg och socialt arbete genomför satsningen under åren 2021-2023 genom tre huvudsakliga delar: 1) kunskapsstöd, 2) följeforskning och 3) innovationsarbete.

Under hösten 2021 formades en organisation för arbetet med FoU-satsningen på nära vård, omsorg och socialtjänst. I Nära vård-teamet ingår utvecklingsledare från FoU Centrum samt medforskare från olika östgötakommuner med varierande professionell och organisatorisk bakgrund. Arbetet leds av Jessica Sjögren, fil.dr. i socialt arbete och forsknings- och utvecklingsledare vid FoU Centrum.

I denna lägesrapport presenteras arbetet som gjorts inom satsningen under hösten 2021 och våren 2022.

Kunskapsstöd

FoU Centrums uppdrag är att utveckla en FoU-baserad, interaktiv och kommungemensam arbetsmodell för kunskapsutveckling och verksamhetsutveckling som rör omställningen till nära vård, omsorg och socialtjänst (NVOS). Modellen ska bidra till ett hållbart lärande, kunskapsutbyte och främja samarbete inom och mellan kommunerna samt med regionala, nationella och internationella aktörer.

En central utgångspunkt är att frågor om nära vård, omsorg och socialtjänst ska kunna belysas och följas ur ett kommunalt perspektiv genom denna satsning. Ett första uppdrag i satsningen var därför att ta fram en kunskapsöversikt för att uppmärksamma Nära vård-reformen ur ett kommunalt perspektiv. Resultaten i kunskapsöversikten ger ett systematiskt underlag för aktörer inom socialtjänstens verksamhet och utgör dessutom en övergripande kunskapsram för huvuddelarna i FoU-satsningen.

Följeforskning

Inom ramen för följeforskning i NVOS-satsningen har teamet arbetat med design och genomförandeplan för en baslinjemätning med löpande uppföljningar. Det har exempelvis handlat om val av fokusområden, operationalisering av nyckelvariabler samt val och utformning av undersökningsmetoder och undersökningsgrupper.

Utöver resultaten från tidigare nämnda kunskapsöversikt har medforskarna gjort kartläggande intervjuer med nyckelpersoner för nära vård i respektive kommun. Dessutom har data från Östergötlands kommuner i Socialstyrelsens databas för Öppna jämförelser granskats och analyserats. Med utgångspunkt i detta förarbete har fem fokusområden för utvecklingen av en modell för följeforskning identifierats. **Personcentrering** och **samverkan** utgör två huvudsakliga fokusområdena och kompletteras med områdena **individens delaktighet**, **digitalisering** samt **medarbetares kompetenser och kunskaper**.

För att få systematik i kartläggning och datainsamling i alla 13 kommuner följs Socialstyrelsens uppdelning i databasen för Öppna jämförelser vilket innebär en avgränsning till följande åtta verksamhetsområden:

- Barn- och ungdomsvård
- Missbruks- och beroendevård
- Äldreomsorg
- Kommunal hälso-och sjukvård
- Funktionshinderområdet och LSS
- Socialpsykiatri
- Ekonomiskt bistånd
- Våld i nära relationer

Kvantitativ och kvalitativ baslinjedata samlas in vid tre tillfällen. Ambitionen är att identifiera ett antal kärnindikatorer som kan illustrera förändringar när det gäller centrala fokusområden för kommunernas omställningsarbete till nära vård, omsorg och socialtjänst.

Baslinjemätningen består av en enkätundersökning riktad till första linjens chefer inom samtliga verksamhetsområden i alla kommuner. Fördjupade kvalitativa studier görs sedan utifrån frontlinjepersonalens perspektiv med fokus på multidisciplinära arbetssätt. Brukarperspektivet representeras genom studier av brukarorganisationer uppfattning och erfarenheter av samverkan med socialtjänsten. Dessa tre delar beskrivs närmare i följande avsnitt.

Enkätundersökning till första linjens chefer

Studien är en tvärsnittsstudie som beskriver nuläget via en webbaserad enkät till första linjens chefer inom socialtjänst samt kommunal hälso- och sjukvård i Östergötlands samtliga 13 kommuner. En enkät utformades för att undersöka deltagarnas uppfattning (på en femgradig skala) vad gäller aspekter som är väsentliga vid omställningen till NVOS: samverkan, personcentrering, kunskap och kompetens, individens delaktighet och inflytande samt digitalisering.

Enkäten skickades till 549 personer, två påminnelser gjordes efter en respektive två veckor. Av de totalt 549 första linjens chefer samtyckte 171 personer att delta i enkäten och sex personer gav inte samtycke till deltagande. I tabell 1 nedan visas svarsfrekvens för respektive kommun.

Tabell 1. Översikt av svarsfrekvens i kommunerna

Kommun	Antal deltagare	Antal svarande	Procent per kommun	Procent av svarande
Boxholm	4	2	50	1,1
Finspång	35	14	40	8,0
Kinda	7	3	42,8	1,7
Linköping	241	67	27,8	38,0
Mjölby	19	4	21	2,0
Motala	45	10	22,2	6,0
Norrköping	136	43	31,6	24,0
Söderköping	18	9	50	5,0
Vadstena	13	7	53,8	4,0
Valdemarsvik	10	1	10	0,6
Ydre	4	3	75	1,6
Åtvidaberg	12	3	25	1,6
Ödeshög	5	5	100	3,0
Avböjt att delta		6		3,4
Summa	549	177	32,2	100,0

Totalt uppgår svarsfrekvensen till 32,2 procent, det vill säga strax under en tredjedel av populationen. Det kan konstateras att det finns svar från samtliga kommuner. I fyra kommuner är svarsfrekvensen över 50 procent och i sju kommuner över 40 procent. Respondenterna har på ett ambitiöst sätt även bidragit med fritextsvar under respektive frågeområde.

I följande stycken presenteras sammanfattande resultat inom områdena som rör samverkan, personcentrering, individens delaktighet samt digitalisering.

Samverkan

Av resultatet framgår att respondenterna gör skattningar av olika aspekter av samverkan nära mittpunkten på den femgradiga skalan. Samverkan i form av informella kontakter, möten mellan professionella, partnerskap i formella avtal/överenskommelse samt formella strukturer för kommunikation skattas strax över skalans mittpunkt och något högre än vad samverkan i form av multidisciplinära team, samlokalisering eller sammanslagna finansiella resurser gör.

I fritextsvaren lyfts det fram att en framgångsfaktor för samverkan är när det finns tydliga rutiner, strukturer och kontinuitet. Exempel som ges berör både extern och intern samverkan som sker i multiprofessionella team. Å andra sidan lyfts avsaknaden av samsyn, rutiner och skilda

kulturer fram som hinder för samverkan, vilket validerar skattningarna.

Noterbart i detta sammanhang är att samverkan med regionens verksamheter, såsom slutenvård och även öppenvård, sker i genomsnitt några gånger per år. Det beskrivs i fritextsvaren att samverkan med andra huvudmän kring individärenden behöver utvecklas och att personer riskerar att hamna mellan stolarna. Samverkan som sker i verksamheter med sammanslagna resurser från flera huvudmän, multidisciplinära team och samlokaliserade skilda verksamheter finns i låg grad enligt svaren. Detta skulle kunna utvecklas för att svara upp mot de utvecklingsområden som lyfts i fritextvaren och som även berörs i den kunskapsöversikt som föranlett undersökningen.

Personcentrering samt individers delaktighet

Enligt resultatet skattar respondenterna på de undersökta verksamheterna aspekten personcentrering något högre än aspekten samverkan. Detta yttrar sig främst i form av att arbeta på ett strukturerat sätt för att skapa relationer, att ge enskilda möjligheten att lämna synpunkter och klagomål samt att arbeta proaktivt. Dessa skattningar återspeglas också i fritextsvaren där den egna verksamhetens dagliga arbete just lyfts fram som personcentrerad. Kopplingen till samverkan lyfts även fram då samverkan och arbete i multiprofessionella verksamheter med samstämmighet lyfts fram som personcentrerade.

Framgångsrecept, vad gäller personcentrering är likt samverkan, att det finns etablerade strukturer och systematik i det dagliga arbetet. Möjligheten till att rekrytera rätt kompetens, ge information på individens modersmål och individens möjlighet att påverka vem som utför insatser är utvecklingsområden vilket tydligt visas i resultatet. Detta stöds också av fritextsvaren och det framgår vidare att individers möjlighet till att vara en aktiv part, samt att personcentrering i samverkan och multidisciplinärt arbete bör utvecklas.

Digitalisering och kompetensförsörjning

Respondenterna har uppgivit att de arbetar med att införa och utveckla digitala arbetsätt och verktyg i viss utsträckning samt att det i viss mån pågår ett systematiskt arbete med kompetensutveckling och kompetensförsörjning inom digitalisering. I fritextsvaren beskrivs att respondenterna framgångsrikt sköter administrativa sysslor och kommunicerar med digitala lösningar.

Fler digitala lösningar efterfrågas dock och främst för att få en bättre samverkan genom exempelvis gemensamma verksamhetssystem, säkra kommunikationsvägar, videomöten och vårdtekniska lösningar. E-tjänster såsom chatt, e-ansökan, kontaktformulär och självservice används i lägre grad jämfört med digitala lösningar såsom tillgång till information via hemsida, trygghetsskapande teknik och videomöten. Avsaknaden av resurser, kompetens och personalens attityd till digitala lösningar lyfts fram som hinder av respondenterna. Befintliga

verksamhetssystem beskrivs också som möjliga hinder i samverkan och en bristande tillförlitlighet till tekniken lyfts fram. Det finns dock indikationer på att flera verksamheter arbetar aktivt med att utveckla området digitalisering.

I enkäten har frågor ställts som kan kopplas till kompetensförsörjning i anslutning till frågeområdena om samverkan och personcentrering. I anslutning till aspekten samverkan ställdes frågan om hur man arbetar systematiskt med introduktion, kompetensutveckling och kompetensförsörjning vad gäller samverkan, och medelvärdet på denna fråga är strax över den neutrala mittpunkten på skalan vilket kan tolkas som att man i någon mån arbetar med detta. Sammantaget kan sägas att man uppfattar att man har relativt goda möjligheter att arbeta med kompetensförsörjning och att man har kompetens att arbeta med samordning och personcentrering. Något motsägelsefullt skattar man dock att det är svårare att kunna rekrytera för att kunna arbeta personcentrerat.

Sammantaget kan sägas att denna baslinjestudie ger värdefull information för det fortsatta arbetet med omställningen mot NVOS. Viktigt att notera är att svarsfrekvensen på strax under en tredjedel inte ger möjlighet att kunna generalisera resultaten till hela undersökningspopulationen.

Mer information

Redovisning av resultat av denna första enkätomgång kommer att dokumenteras i en arbetsrapport från FoU Centrum under hösten 2022. Där kommer fördjupad kunskap om metod, genomförande och resultat att beskrivas.

Arbetsgrupp för denna studier har varit:

Bo Davidsson, forsknings-och utvecklingsledare vid FoU Centrum
Jonas Asplund, medforskare från Social- och omsorgsförvaltningen, Linköpings kommun samt
Maria Andreassen, medforskare från Leanlink, Linköpings kommun.

Fallstudie av multidisciplinära team

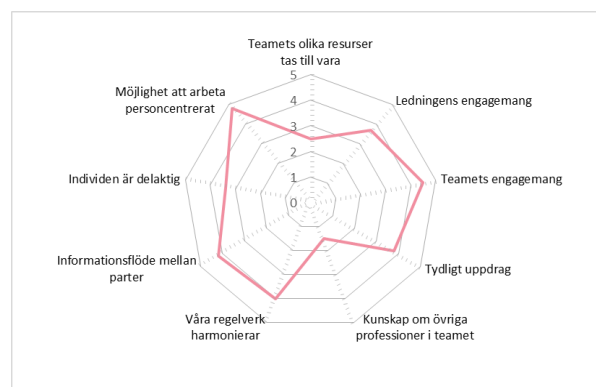
En central utgångspunkt för omställningsarbetet till nära vård är att offentlig service i högre grad behöver bygga på ett helhetsperspektiv när det gäller individens behov av stöd. Dagens system som bygger på specialisering och fragmentisering gör att det i grunden kommer att krävas stora förändringar inom ramen för socialtjänstens verksamheter. Ett påtalat behov av ökad helhetssyn bygger på idén om samverkan mellan professioner och organisationer för att på ett bättre sätt tillgodose individens behov av vård och stöd inom olika områden. Ett arbetssätt som ofta lyfts i detta avseende är så kallade så kallade multidisciplinära arbetssätt. Det vill säga arbetssätt där professioner och/eller organisationer arbetar kontinuerligt tillsammans över tid¹.

Denna kvalitativa studie utgår från ett medarbetarperspektiv och syftar till att utveckla fördjupad kunskap om multidisciplinärt arbete inom socialtjänsten i Östergötland. Det görs i form av ett antal fallstudier där fallen utgörs av verksamheter som arbetar multidisciplinärt inom socialtjänstens olika verksamhetsområden.

I urvalet för denna studie har ett antal parametrar formulerats. Ett första urvalskriterium var kopplat till den definition av multiprofessionella team som används i studien. För det andra ska urvalet spegla en variation i fråga om verksamhetsområden för

att möjliggöra en mångfacetterad bild av multidisciplinärt arbete i socialtjänsten. Det handlar i detta fall om att få en variation i fråga om samverkansparter (kommun, region, civilsamhälle, stat), professioner, verksamhetsområde samt storlek på kommun. Målet är att cirka tio verksamheter ska ingå i studien. I skrivande stund är sju verksamheter inkluderade i studien.

Studien bygger på gruppintervjuer med de utvalda verksamheterna. Två intervjuer görs med utgångspunkt i ett forskningsbaserat verktyg för att studera samverkan, det s.k. spindelverktyget². Här undersöks centrala områden för samverkan som illustreras genom s.k. spindeldiagram (se figur 1 nedan) vid två olika undersökningstillfällen.

Figur 1. Illustration av spindelmätning för multidisciplinär verksamhet

En tredje och mer utvecklingsinriktad fokusgruppsintervju tar sin utgångspunkt i ett fiktivt ärende, en s.k. vinjett, där syftet är att

¹ Bihari, R. & Bihari Axelsson, S. (2013). Samverkan som samhällsfenomen- några centrala frågeställningar. I R. Bihari & S. Bihari Axelsson, *Samverkan - om utveckling av hälsa och välfärd*. Lund: Studentlitteratur.

² Danermark, B. & Germundsson, P. (2013). Att studera samverkan ur ett interaktionistiskt perspektiv. I R. Bihari & S. Bihari Axelsson, *Samverkan - om utveckling av hälsa och välfärd*. Lund: Studentlitteratur.

åskådliggöra det multidisciplinära arbetet med enskilda individer.

Intervjuerna kommer att analyseras tematiskt med hjälp av en strukturerad metod. I nuläget har ungefär hälften av de första gruppintervjuerna genomförts och följande avsnitt ger en kort inblick i några högst preliminära resultat.

Samverkan och multidisciplinärt arbete organiseras på olika sätt. Vissa verksamheter är inomkommunala, andra är samorganiserade mellan region och kommun. Vissa verksamheter kallar sig för team medan andra inte gör det, gemensamt är ändå att olika professioner arbetar gemensamt på ett kontinuerligt vis med enskilda individer. I intervjuerna framkommer att vinster med denna typ av samverkan är närheten till andra professioner, både kunskapsmässigt men också geografiskt. Att sitta nära varandra nämns som en styrka. Rutiner och struktur för samverkan, t.ex. regelbundna, veckovisa avstämningar lyfts som en viktig del för att få samverkan att fungera bra. Kommunikation, muntlig och skriftlig, är en central del i multidisciplinär samverkan och en utmaning som nämns är att verksamheterna ibland har olika system för dokumentation samt olika

Intervjustudie med brukarorganisationer

Syftet med studien är att få kunskap om hur samverkan ser ut mellan brukarorganisationer och socialtjänstens olika verksamhetsområden. Syftet är också att få in brukarorganisationers perspektiv på bemötande och tillgång till insatser samt om

rutiner och regelverk. Helhetsperspektivet diskuteras som en fördel med detta arbetssätt och i intervjuerna beskrivs till exempel att man är beroende av varandra för att kunna göra ett bra jobb för individen.

Mer information

Arbetet med den första intervjuomgången är under arbete och kommer att färdigställas och analyseras under sensommaren 2022.

Arbetsgrupp för denna studie är :
Jessica Sjögren, forsknings- och utvecklingsledare vid FoU Centrum
Deborah Gestrin, medforskare från Social- och omsorgsförvaltningen, Linköpings kommun
Britt-Marie Jutvik, medforskare från Norrköpings kommun samt
Emelie Ottosson, medforskare från Ydre kommun.

de tillgodoser de behov av stöd som finns hos målgruppen.

Brukarmedverkan nämns som önskvärt utifrån att uppnå personcentrerat arbetssätt och organiseringsprinciper för nära vård. Att

göra intervjuer med brukarorganisationer är ett sätt att komma i kontakt med målgruppen, dock är det förstås inte samma sak som att göra enskilda intervjuer med brukare. Att på ett systematiskt sätt involvera brukarorganisationer är ett sätt att öka brukarmedverkan på gruppnivå. Brukarorganisationer är dessutom en del av det civila samhället vilket gör att systematisk kunskap om samverkan mellan dessa två aktörer kan ses som en viktig pusselbit för omställningsarbetet mot NVOS.

Huvudområdena för studien är samverkan och personcentrering men i undersökningarna ingår även övriga identifierade nyckelområden för NVOS.

Studiens empiri ska grundas på kvalitativa semistrukturerade intervjuer med respondenter från minst en organisation från de verksamhetsområden som följeforskningen omfattar, det vill säga minst åtta intervjuer.

Innovation

Lärande- och innovationslabb (LIL) är en testmiljö med en mångfald deltagare som i en kollektiv process utforskar, utarbetar och testar innovationer för lösningar på komplexa systemutmaningar inom socialtjänsten. De lösningar som utvecklas adresserar grundproblem och inte symptom och testas sedan i verkliga kontexter. Syftet med ett lärande- och innovationslabb är att ge kommunerna möjlighet att utveckla, testa, följa upp och sprida nya arbetsmodeller och arbetssätt som bidrar till utveckling av verksamheter, lärande för medarbetare och

Intervjuer kommer i första hand att genomföras med brukarorganisationer som har en lokal förening i Östergötland.

Under våren 2022 har arbetet fokuserat på att klargöra definitioner och begrepp för studien, att kartlägga brukarorganisationer i Östergötland samt att färdigställa semistrukturerad intervjuguide.

Mer information

Arbetet med denna studie är under uppbyggnad och kommer att starta under sensommaren 2022.

Arbetsgrupp för denna studie är:
Lina Helgstrand, utvecklingsledare vid FoU Centrum
Beatrice Berlemo, medforskare från Leanlink, Linköpings kommun

bättre vård och omsorg för brukare. På strategisk nivå är ett lärande- och innovationslabb en komponent i utvecklande av Nära vård, omsorg och socialtjänst (NVOS).

Ett mål för FoU Centrum är att utveckla kunskap om hur man kan skapa strukturer för att stötta arbetet med kommunala lärande- och innovationslabb. FoU Centrum organiserar och tillhandahåller stöd för labben och kommunerna är ägare av innovationsprocessen.

Ett labb i Kinda Kommun har etablerats och varit aktivt under hösten 2021. Det konkreta syftet med labbet i Kinda kommun var att utveckla samverkan med frivilligsektorn för att skapa fysiska och digitala mötesplatser vilka kan utgöra potential för prevention, stöd för fysisk och psykisk hälsa och för att minska socialt utanförskap.

Under våren har arbete med att starta upp fyra nya labb och koppla dessa till satsningen på Nära vård, omsorg och socialt arbete (NVOS) startats upp. En intresseanmälan gick ut till samtliga kommuner från FoU Centrum där man uppmanades att lämna in förslag på labb. FoU Centrum har sedan ordnat ett uppstartsmöte samt en gemensam workshop där samtliga labb och FoU-stödet arbetat med att precisera de problemställningar som respektive labb riktas mot. Följande övergripande områden är i fokus för denna labbomgång:

- Tillit, kommunikation och samskapande i utsatta bostadsområden
- Samskapande med brukare och med brukarorganisationer i utvecklingen av framtidens boendestöd
- Ökad delaktighet och helhetssyn i planering av verksamhet på särskilt boende
- Utveckling av framtidens träffpunkter för ensamma äldre

Arbetet fortsätter sedan under hösten 2022

Mer information

Arbetet med lärande- och innovationslabb utvecklas i ett samarbete mellan FoU Centrum och forskare vid IT-universitetet i Köpenhamn.

Projektledare är Jessica Sjögren och Mats Eriksson, FoU Centrum

Genomförda aktiviteter inom FoU-satsningen

- FoU-rapport 87:2022. *Omställningen till nära vård ur socialtjänstens perspektiv* av Jessica Sjögren och Lina Helgstrand.
- Posterpresentation vid läns gemensam temakonferens "Uppföljning kring en tjänstelogisk omställning". Linköping, 13 maj 2022
- Regelbunden lägesrapportering till nätverk för lokala nyckelpersoner för nära vård i kommunerna

FoU Centrum

FoU Centrum för vård, omsorg och socialt arbete har som uppgift att stödja en kunskaps-, evidens- och lärandebaserad socialtjänst genom att vara en länk mellan forskning och praktik. Läs mer om FoU Centrum här:
<http://www.linkoping.se/fou>

Kontakt

JESSICA SJÖGREN

Forsknings- och utvecklingsledare
jessica.j.sjogren@linkoping.se

MATS ERIKSSON

Enhetschef
mats.eriksson3@linkoping.se